

Nagy Zsolt*

A posztmodernről, tárgyszerűen

Steven Best — Douglas Kellner: *Postmodern Theory. (Critical Interrogations).*
Macmillan, London, 1991.

A posztmodernről kritikusai gyakran állítják, hogy belterjes jelenség, pozíciójukat féltő akadémiai értelmiségiek találmánya és agyréme, amelyben pár ezer (mások szerint jó, ha pár száz) elvakult és megszállott társadalomtudós írja — elsősorba egymásnak — a cikkeket és könyveket, lehetőleg semmit (de újat azután végképp, nem) mondva a világról. A posztmodern teoretikusai valóban meglepően lazán kezelik saját fogalmaikat, irtóznak a rendszerszerű gondolkodástól, a definícióktól, bármiféle csoportosítástól vagy kategorizálástól. Elnagyottság, többértelműség, ambivalencia, esetlegesség, megfoghatatlanság, nagyszámú — általában ugyanarra a kéttucatnyi műre utaló — hivatkozás, pökhendi semmitmondás —, ezek a posztmodern orgánusok és ópuszok szerzőinek legfőbb hibái kritikusaik szerint. A posztmodernbe általában belebotlik az ember ha Nyugaton jár, ám nem látja az elejét és a végét — közepe a fent említett bírálók szerint amúgy sincsen —, zavartan próbál tájékozódni, mivel most éppen a csapból is ez folyik.

A fentiek alapján meglehetősen rendhagyó vállalkozás Steven Best és Douglas Kellner vaskos munkája, amely a Macmillan "Kommunikáció és kultúra" című sorozatában jelent meg, és valójában az első kísérlet a nyugat-európai és amerikai művészetelmélet, filozófia és (társadalom)tudomány utóbbi évtizedét meghatározó módon befolyásoló "PoMo" gon-

* Nagy Zsolt (MIA—ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport, Budapest)

.....

dolgozómód eddigi elméleti eredményeinek rendszerszerű, átfogó igényű összefoglalására. A posztmodern (szak)irodalma immár egy kisebb könyvtárat megtöltene, a fogalom bekerült az egyetemi könyvtárak tárgyszókatalógusába, a jobb (nem baloldali vagy alternatív) könyvesboltok a filozófiai és a szociológiai részleg között külön polcokat rendeztek be a gomhamódra szaporodó, a téma új és újabb vonatkozásait taglaló művek számára. Az utóbbi évtized — hiszen nagyjából ennyire tehető a posztmodern irodalom felfutásának időszaka — bő termése meglehetősen nehezen áttekinthető, nem könnyű elválasztani egymástól a fontos műveket és a divathullámot csak meglóvagalni kívánó munkákat. Best és Kellner dolgozata, amely akár a "Bevezetés a posztmodern elméletbe kezdőknek" címet is kaphatta volna, mindenekelőtt ebben segíthet az olvasónak. A szerzők bevezetője szerint a mai posztmodern ellentmondások részben a társadalmi szerveződés "modern" módjának felbomlásából származó folyamatos és intenzív társadalmi válságok sorozatával magyarázhatók, amelyek során egy új, ám eddig igen szegényesen körülírt posztmodern gondolkodásmód alakult ki.

A kitűnően tájékozott és hatalmas olvasmányanyagot mozgató két szakember ezt követően szinte tankönyvjelleggel halad végig a posztmodern kulcsfogalmain, illetve szűrgondolkodóinak tézisein. A posztmodern "keresését" annak a francia posztstrukturalista elméletnek a tájain kezdik, amelyből a "posztmodern fordulat" kibontakozott; figyelmüket a továbbiakban is elsősorban ez a vidék köti le. Külön fejezetet kapott a mára klasszikussá nemesedett foucault-i életmű és módszertan, illetve Deleuze és Guattari meghatározó munkássága. A Baudrillard-ról szóló rész érezhetően Kellner munkája, aki korábban már "elkövetett" egy vastag monográfiát a simulacrumok filozófusáról. Az ezt követő Lyotard-fejezettel zárul az egyes gondolkodókról szóló első rész. A szerzők enyhén frankofil beállítottságát jelzi, hogy a mások szerint meghatározó jelentőségű Fredric Jameson csak egy alfejezetet kapott az ezt követő "Marxizmus, Feminizmus és Politikai Posztmodern" címet viselő nagyobb egységen belül, Richard Rorty viszont még ennyit sem. A szerzők alapvetően a posztmodern elméletek két fatáját vélik megkülönböztethetőnek: az egyik a Modernitással és annak gondolkodásmódjával radikálisan szakító irányzat, a másik a posztmodern gondolkodásmód felhasználásával a kritikai társadalomelmélet és a radikális politika megújítására törekszik. Ez utóbbi irányzatot tárgyalja a kötet zárófejezete, amelyben részletesebben kitérnek Adorno protoposztmodern (sic!) elméleti munkásságára és a Habermas—Lyotard polémia főbb érveire is. Bestnek és Kellnernek ebben a munkában sikerült végrehajtani a nehéz mutatványt: elkerülték a kritikátlan lelkesedés és a teljes elutasítás szélsőségeit, tárgyilagosan és pontosan ismertetik a nálunk szélesebb közönség, de még a szakemberek többsége előtt is jórészt ismeretlen — mivel ki nem adott — "klasszikus" posztmodern szerzők munkásságát és nézetrendszerét. A tömör, korrekt, lényegre törő összefoglalások után minden esetben röviden megfogalmazzák saját kritikai észrevételeiket is. A könyv szerkezete világos és áttekinthető, az egyes fejezetek viszonylag rövidek, de minden lényeges alapinformációt tartalmaznak az adott gondolkodóról vagy irányzatról. A szerzők nyelvezete közérthető, a posztmodern fogalmi rendszerét nem csupán használják, hanem az alapvető terminusok magyarázatával is szolgálnak. A kötetet kiegészítő 15 oldalas bibliográfiában a posztmodern (szak)irodalom "törzsanyaga", minden fontos műve megtalálható. Munkájuk kiváló eligazítás és kiindulópont lehet a posztmodern(itás) fogalomkörével első ízben találkozó hazai olvasó számára is.